והתניא וכלבד שיגביה מן הקרקע טפח כי תניא ההיא בחבלא דביני ביני: **מתני'** [א]אין [א]חמור יוצא במרדעת בזמן שאינה קשורה לו [ב]ולא בזוג אף על פי שהוא פקוק ולא בסולם שבצוארו ולא ברצועה שברגלו ואין התרנגולים יוצאין בחוטין ולא ברצועה שברגליהם ואין הזכרים יוצאין בעגלה שתחת האליה שלהן ואין הרחלים יוצאות חנונות ואין העגל יוצא בגימון ולא פרה בעור [ג]הקופר ולא [ד]ברצועה שבין קרניה [ה]פרתו של רבי אלעזר בן עזריה היתה יוצאה ברצועה שבין קרניה שלא ברצון חכמים: **גמ'** מאי טעמא [ו]כדאמרן: ולא בזוג אע"פ שהוא פקוק: משום [ז]דמיחזי כמאן דאזיל לחינגא: ולא בסולם שבצוארו: א"ר הונא בי לועא למאי עבדי ליה להיכא דאית ליה מכה דלא הדר חייך ביה: ולא ברצועה שברגלו: דעבדי ליה לגיזרא: ואין התרנגולין יוצאין בחוטין: דעבדי ליה סימנא כי היכי דלא ליחלפו: ולא ברצועה: דעבדי ליה כי היכי דלא ליתברו מאני: ואין הזכרים יוצאין בעגלה: כי היכי דלא לחמטן אלייתיה: ואין הרחלים יוצאות חנונות: יתיב רב אחא בר עולא קמיה דרב חסדא ויתיב וקאמר משעה שגוזזין אותה טומנין לה עזק בשמן ומניחין לה על פדחתה כדי שלא תצטנן אמר ליה רב חסדא א"כ עשית' מר עוקבא אלא יתיב רב פפא בר שמואל קמיה דרב [ח]חסדא ויתיב וקאמר בשעה שכורעת לילד טומנין לה שני עוקין של שמן ומניחין לה אחד על פדחתה ואחד על הרחם כדי שתתחמם א"ל רב נחמן אם כן עשיתה ילתא אלא א"ר הונא עץ אחד יש בכרכי הים וחנון שמו ומביאין קיסם ומניחין לה בחוטמה כדי שתתעטש ויפלו דרני ראשה אי הכי זכרים נמי כיון דמנגחי זכרים בהדדי ממילא נפלן שמעון נזירא אמר קיסמא דריתמא בשלמא דרב הונא היינו דקתני חנונות אלא לרבנן מאי חנונות דעבדינן להו מילתא דמרחמינן עלייהו: ואין העגל יוצא בגימון: מאי עגל בגימון א"ר הונא בר נירא אמר ר' אלעזר מאי משמע דהאי גימון לישנא דמיכף דכתיב [1]הלכוף כאגמון ראשו: ולא פרה בעור הקופר: דעבדי לה כי היכי דלא למציוה יאלי: ולא ברצועה שבין קרניה: אי [ט]לרב (דאמר) [י]בין לנוי בין לשמר אסור אי לשמואל (דאמר) לנוי אסור לשמר מותר: פרתו של רבי אלעזר בן עזריה: [כ]וחדא פרה הויא ליה והא אמר רב ואמרי לה אמר רב יהודה אמר רב תריסר אלפי עגלי הוה מעשר רבי אלעזר בן עזריה מעדריה כל שתא ושתא תנא לא שלו היתה אלא של שכינתו היתה ומתוך שלא מיחה בה נקראת על שמו [ל]רב ורבי חנינא ור' יוחנן ורב חביבא מתנו בכוליה דסדר מועד כל כי האי זוגא חלופי רבי יוחנן ומעייל רבי יונתן [ג]כל מי שאפשר למחות לאנשי ביתו ולא מיחה נתפס על אנשי ביתו באנשי עירו נתפס על אנשי עירו בכל העולם כולו נתפס על כל העולם כולו אמר רב פפא והני דבי ריש גלותא נתפסו על כולי עלמא כי הא דאמר רבי חנינא מאי דכתיב [2]ה' במשפט יבא עם זקני עמו ושריו אם שרים חטאו

זקנים

והתניא וכלבד שיגביה מן הקרקע טפח. אבל כל כמה דבעי ניפוק מתותיה ידיה: **בחבלא דביני ביני.** שבין ידו לגמל בההוא קאמר כמה דבעי נהוי וכלבד שיגביהנו מן הקרקע טפח כדי שתהא נראה הבהמה נמשכת בו דאי לא לא מיתחזי נטירותא דבהמה אלא כמשאוי בעלמא שאין נראה שאוחז ראשה בידו: **מתני' בזוג.** אישקליט"א: **אע"פ.** שחללו פקוק במוכין שאין העינבל שלו מקשקש להשמיע קול ובגמ' מפרש טעמא: סולם ורצועה וכל הנך דמתניתין מפרש בגמרא. וכולהו משום דחייס עלייהו ואי נפלי אתי לאיתויי: **עגלה.** כגון קרון קטן שעושין לו תחת זנבו שראש זנב אותן האילים רחב כמין כר קטן ואין בו עצם אלא שומן ועב וכבד וכשנגרר לארץ נשרט ונשחת ועושים לו עגלה מתגלגלת אחריו כשהוא הולך והזנב קשור עליה: **קופר.** שרץ הוא שנימיו חדין כמחט וקורין לו הריצו"ן וקושרין עורו בדדי הפרה שלא יינקוה שרצים: **ולא ברצועה שבין קרניה.** דמשאוי הוא לה כדמפרש בגמרא: **גמ' כדאמרן.** שאינה קשורה בו מע"ש דלא גלי מאתמול שיהא צריכה לכך שיהא לה למלבוש: **פקוק.** סתום: **לחיננא.** לשוק למכור ותולין לו זוג להנאותו: **בי לועא.** שקושרין אצל הלחי: **דלא הדר חייך לה.** שלא יוכל להחזיר צוארו לצד המכה לחככה בשיניו וקושרן בצוארו וחשובים הן יותר מקשישין שעל גבי הסבר ואי נפלו חיים עלייהו ומייתי להו בשגגה: **לגיזרא.** אנטורטליי"ר בלע"ז. בהמה שפסיעותיה קצרים ומכה רגליה זה בזה עושין לה כמין טבעת של עקלים או רצועות עבות וקושרין אותה למעלה מפרקות הרגל מקום שמנקשין זו בזו: **דלא ליחלפו.** בתרנגולי חבריהם: **דלא ליתברו מאני.** שקושרין שני רגליה יחד ברצועה קצרה שלא תוכל להרים רגליה ולהתיז: **דלא ליחמטן.** שלא ילקו בסלעים וטרשים. בליזי"ר בלע"ז: **לאחר שגוזזין אותה טומנים לה עזק בשמן.** עד שיגדל צמרה: **עזק.** צמר גפן או כל דבר רך: **פדחתה.** מצחה: **עשיתה מר עוקבא.** נוהגת ברחל זו חשיבותו של מר עוקבא שהיה עשיר ואב בית דין וכי דרך חשיבותה לכך: **ילתא.** אשתו של רב נחמן: **דרני.** תולעים: **קיסמא דריתמא.** קיסם של רותם שמניחין לה בחוטמה: **בר נירא.** עול קטן שמניחין לעגל בצוארו שיהיה למוד לכוף ראשו לכשיגדל: **דלא למציוה יאלי.** שלא יינקוה עלוקה שקורין סנגשוא"ש: **בין לנוי בין לשמר אסור.** דכל נטירותא יתירתא אמרינן משאוי הוא: **(מתנו) בכולי סדר מועד כל כי האי זוגא.** ארבעתן יחד: **חלופי ר' יוחנן.** יש מחליפין ר' יוחנן ומעיילי ר' יונתן: **נתפס.** נענש על עבירות שבידן: **בכל העולם כולו.** בכל ישראל כגון מלך ונשיא שאפשר לו למחות שיראין מפניו ומקיימין דבריו:

זקנים

מאי טעמא דילמא נפיל ואתי לאתויי. אע"ג דאוקימנא לעיל דאיירי בקשורה הכא מפרש לפום משמעות ריהטא דמתני' ומשום שהאריך לעיל לא חש להאריך הכא ומתוך פי' הקונט' משמע דל"ג דילמא נפיל ואתי לאתויי: **משום** דמיחזי כמאן דאזיל לחינגא. אבל משוי אינו שבטל אגב אפסר ומשום דילמא נפיל נמי ליכא למיחש כדמיים גבי זוג בריש במה אשה (לקמן דף נח: ושם) דהכא מיירי באריג ואמר התם כל שהוא אריג לא גזרו: **דלא** למציוה יאלי. פירש"י שאנשוא"ש דהיינו עלוקה ואין נראה דאין מוצצות אלא דם ועוד דהוה ליה למימר עלוקות ולא אשכחן דקרי להו יאלי בשום מקום ונראה דיאלי היינו נמי קופר דמתני' כדאמר בריש בבא בתרא (דף ד.) גבי הורדוס אהדר ליה כלילא דיאלי ונקרינהו לעיניה והאנקה מתרגמינן יאלי (ויקרא יא) והוא שקורין הירצו"ן: **הוה** מעשר ר' אלעזר בן עזריה כל שתא ושתא. הקשה ר"ת דאמר בפ' בתרא דבכורות (דף נג: ושם) דאין מעשר בהמה נוהג אחר החורבן מפני התקלה א"כ בזמן הבית הוה מעשר ומסתמא בן י"ג שנה היה כשעישר וא"כ מאי קאמר דהוה מעשר כל שתא ושתא דע"כ לא היה בשעת חורבן הבית לכל היותר כי אם בן י"ד או ט"ו שהרי רבי יוחנן בן זכאי משך נשיאותו אחר החורבן שנה או שנתים דכמה תקנות תקן אחר החורבן כדתנן[מ] משחרב בהמ"ק התקין רבי יוחנן בן זכאי ואחריו ר"ג היה נשיא שנתים או ג' קודם שמינו רבי אלעזר בן עזריה כדאמר בפרק תפלת השחר (דף כח:) אשתקד צעריה [נ]לרבי צדוק וקודם לכן צעריה לרבי יהושע על תקנת המועדות וכשהעמידוהו נשיא היה בן י"ח שנה כדאמר התם הרי בשעת החורבן היה בן י"ד או ט"ו לכל היותר וי"ל דקודם גזרה הוה מעשה אי נמי אפוטרופוס הוה מעשר בקטנותו ° והר"ר אלחנן מפרש הוה מעשר אחר חורבן בהמת ארנונא למלך[ס]: **רב** ור' חנינא ור' יוחנן ורב חביבא מתני. פירוש מתני כך שמעתא דאמר בסמוך והשתא פסק הש"ס למילתיה וקאמר בכולי [ע](הש"ס) (א) כל כה"ג זוגא מיחלפא רבי יוחנן כו' ולא קאי מתני אחילוף כך קבל רבינו שמואל בשם רבינו שלמה ששמע מרבי אליעזר רבו:

ואע"ג

עין משפט נר מצוה

לה א ב מיי' פ"כ מהל' שבת הלכה י ופ"א סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' שה סעיף יז [וכל אלפס כ"מ שז.]:

לו ג מיי' פ"ו מהל' דעות הלכה ז סמג עשין יא:

◆

מוסף רש"י

שהוא פקוק. ואינו מוליד קול (לקמן סד.). **ברצועה שבין קרניה.** לנוי, ואמור רבנן משאוי הוא ואינו תכשיט לה (ביצה כג.). **תריסר אלפי עגלי.** עשיר היה (סוטה מט.). **רב ורבי חנינא כו' מתנו.** הא דאמרינן לקמן (מגילה ז.). **בכוליה דסדר מועד.** שהוזכרו שם זוג זה של ד' חכמים הללו (שם). איכא דמחלפי ר' יוחנן ומעיילי ר' יונתן (סוכה ד:).

◆

רב נסים גאון

אמר ליה רב נחמן אם כן שיתה ילתא. ילתא היא שתו של רב נחמן, ותגר אלך [ותמצא זה] בסוף רק שלשה שאכלו כאחת רכות דף נא) עולא בר רב יקלע לבי רב נחמן בריך ר', שמעא ילתא ואיקפדה. בעשרה יוחסין (קדושין דף אמר רב נחמן לרב יהודה ישדר מר שלמא לילתא.

מסורת הש"ס

א) [לעיל נג.], ב) [לקמן סד:], ג) [גיר' הערוך הקופד], ד) [לעיל נג.], ה) עדיו' פ"ג מ"ב ביצה דף כג., ו) לעיל נג., ז) [לעיל ע"א וביצה לג.], ח) גירס' רש"ל רב נחמן, ט) [לעיל נג.], י) ביצה כג., כ) סוכה ד: מגילה ז., ל) כד"א שמעתין, מ) [ר"ה כט:], נ) [כמעשה דר' צדוק כל"ל], ס) [וע' תוספות בכורות נג. ד"ה אלא וכו' שם דחו פי' זה וגם נתי' דאפוטרופוס ע"ש אבל בביצה כג. ד"ה תליסר וכו' כתבו כמו הכא וע"ע תוס' ע"ז יג. ותוס' יומא סו. ד"ה אין מקדישין], ע) [כ"ל סדר מועד].

◆

תורה אור השלם

1 הֲכָזֶה יִהְיֶה צוֹם אֶבְחָרֵהוּ יוֹם עַנּוֹת אָדָם נַפְשׁוֹ הֲלָכֹף כְּאַגְמֹן רֹאשׁוֹ וְשַׂק וָאֵפֶר יַצִּיעַ הֲלָזֶה תִּקְרָא צוֹם וְיוֹם רָצוֹן לַייָ: ישעיהו נח ה

2 יְיָ בְּמִשְׁפָּט יָבוֹא עִם זִקְנֵי עַמּוֹ וְשָׂרָיו וְאַתֶּם בִּעַרְתֶּם הַכֶּרֶם גְּזֵלַת הֶעָנִי בְּבָתֵּיכֶם: ישעיהו ג יד

◆

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה רב וכו' בכולי סדר מועד כל כי האי זוגא מיחלפא:

◆

גליון הש"ס

תוס' ד"ה הוה מעשר וכו' והר"ר אלחנן מפרש. ע' מ"ל רפ"ו מהלכות בכורות:

◆

לעזי רש"י

אישקליט"א. זוג (פעמון יד).

הריצו"ן [איריצו"ן]. קיפוד.

אנטורטליי"ר [אינטוריטיליי"ר]. לפצוע עצמה (בהמה הבועטת ברגלה).

בליצי"ר. לפצוע.

שנשואי"ש. עליקות.

◆

רבינו חננאל

פי' דלא נחמטה. שלא יעלה כעין עיפוש באליה. חנונות. עץ ושמו עץ וחנון, ומניחין קיסם ממנו בחוטמו כדי שתתעטש ויפלו דרני ראשה. שמעון נזירא אומר כו'. גמון. עץ קטן כמו עול. לא פרה בעור הקופר. ברצועה שבין קרניה. אי לרב בין כך ובין כך אסור. אי לשמואל לשמר מותר לנוי אסור, וזו היתה לנוי. כל מי שיש בידו ספק למחות ואינו מוחה נתפס עליו כו'. ה' במשפט יבא עם זקני עמו ושריו. אם שרים חטאו